

ke, maila txikiagoan, baina. Naikoa izaten da 3 edota 4 graduko otzbero aldean izatea, etenbako aide jariora lortu daigun.

Eguraldi eguzkitsuetan, beroturako aidea basora eldukeran, ezotasunez bete oi da eta euria eragingo dau. Ondorioz, baso inguruetan zugatzbako lekuetan baino euri geiago eta sarriago egingo dau.

AIZEAREN ERAGINA:

Zugatz eta beroneen gerizpeen bidez, aizeak eta eguskiak eragindako lurrunketea neurri baten gitxiagotu leiteke, basoko lur azalean dabilen aidea gitxi igituen dalako. Ostera, zugatzbako tokietan, aizeak itzelezko lurrunketea sortuten dau, eta ondorioz, legortek agertuko dira. Geroago, aizeak autsedoiak sortuko dauz, lur kopuru aundiak aldean eroanez eta lur igadura sortuz.

Itsasaldeko are askodun aretzetan, aizea dala eta, aremuneak sortuten dira. Aizeak jo aalean, aremune oneek lekuz aldatuten asiko dira. Beroneek lotutea gatx-gatxa da.

Ekatx gogorra dagoanetan, aremuneok aurrera egingo dabe, lurrak, soloak eta etxaldeak, sarritan, lurperatu leikeezala.

Au gustiau galazoteko, bide bat besterik ez dago. Au da, aretan landatu leitekezan zugatzak sartutea. Sustarrek areari eusten deutsoe (batzuetan, sustarrek 30 metroko luzerea artu leikee).

Onetara, aizearen indarra makaldu egiten da eta lurraren ezotasunari eusten jako. Era berean, zugatzon artean areari eutsiko deutsoen landara barriak azi leitekez.

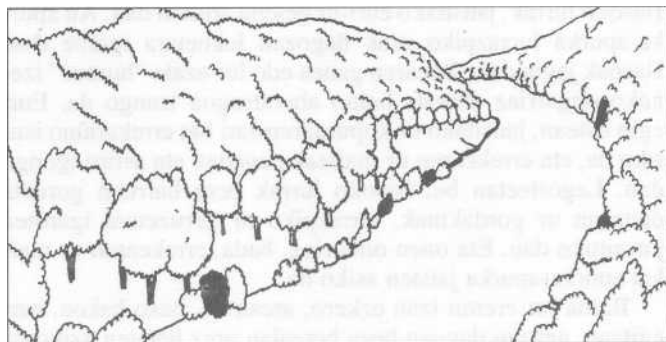
EURIA ETA EGUZKIAREN ERAGINA:

Basorik ezean, euria egiterakoan, berau artez-artez jausten da bearen ganera. Euriaren euriz, bearen ganean ur potxingoak sortuko dira eta urak nongura errekatutxuak egingo dauz, lur urtua aldean eroanez. Beeak, baina, ur gitxi xurgatu edo iruntsiko dau. Guzti onen ondorioz, ur zarramara aundiegiak lur igadura itzela sortuko dau.

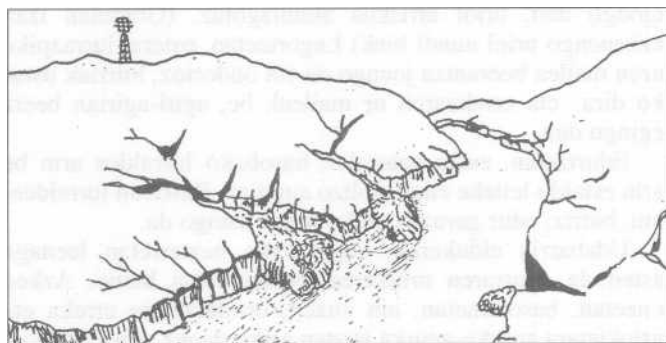
Eguzkiak jotzen dauanean, baina, ura beangoan lurrunduten danez, lurraren ezotasuna arin amaituko da. Orduan, lur azpiko urak gorantza igongo dau eta ondorioz, lurra eta aidea bera be arin bai arin legortuko dira. Lur eremua edo basamortua sortuz.

Leku berean, ostera, zugatzak balegoz, beroneen orriek euriaren zatiren bat artuko leukee eta enparauko ura astiro-astiro bearen ganera jausiko litzake. Olan, zugatzon azpiko landarek jausitako ur geiena artuko leukee, ur gordekinaren antzera, lurra bera ezo itziz. Eguzki eginkeran, zugatzon sustarrek lurretik apurka-apurka ura artuko leukee eta ur ori, igonez, orrietaraino elduko litzake. Ur onen zati bat lurrundu egin eta aidera joango litzake. Inguruari ezo-ezo eutsiz. Esate baterako, 700.000 orriko aretx batek egunean 1.000 litro lurrin baino geiago bota daike aidera. Onetara, bada, lurra eta aidea beti ezo egongo litzakez, eta ez litzakez legortuko.

Lurrak biluzik dagozanean, ostera, lur igadura, aize eta urak sortuten dabe suntsiketean.

BASOA KENDU EZKERO LUR IGADUREA SORTZEN DA.

Basoak bearen ganeko ongarrirei eutsiko deutse, aize eta urak ongarriok beeko aldeko lurraldeetara (lautada, erreka, eta abarretara...) ez daiezan eroan.

Orain, basoa ebegi edo kendu ezkeru, bearen ganeko lurraren igadura asten da, denpora luza-luzean izan barik, asi be. Eta ondorioz, lur orretan ezin izango dogu ezer landatu.

Euri eginkeran, errekatxu eta ibaietako urek marroi margoa artuko leukee, lur eta ondakinak naastuta daroezalako. Ondakin onek urtokietan batuko litzakez, apurka-apurka beteten joango dirala, urtokion betebearrak sostortu artean.

Urtokirik (zingirarik) egon ez arren, basoa bear-bearrezkoa da. Bera ezik, urek bertara erondako ondakinok ibai amaieraino eldu eta abereen eta landaren bizitzea ito leikee. Basoak lurraren igadura eta suntsiketean saiestu daikez eta. (Arballo mendi-inguruetan, esate baterako).

Euriak eragindako lur igadura aundiak edo sakonak lurteak edo lurjausiak sortu leikez. Lur buztintsu eta hidrofiloz (bere barruan ur asko euki leikena, urtsua) osotutako mendi aldaztsuan, basoak, beean ur larregi sartutea galazoten dau.

Toki berean, baso bera kenduta, euri eginkeran lur buztintsu berealako baten urez beteko da. Eta ur larregiz betetako lurra aurbeeran joango litzake, laprast eginez, lurrei aurbeeran joan eraginik. Lur eta arriez sortutako multzo andiak mendian beera etorkeran, lurjausiak sortuten dabez, eta azken onek beerantzako bidean idoroten dabezan larra, solo, bide eta etxeak lurperatu leikeez, kalte aundiak sortuz. (Bizkaiko mendi egal askotan ia urtero bideen ganera jausten diran lur moltzoak, eaaterako).

Beste batzuetan, euri parra-parra egiten dauanetan, uriolak egon ez daitezkan, basoak asko be asko lagundu leike.

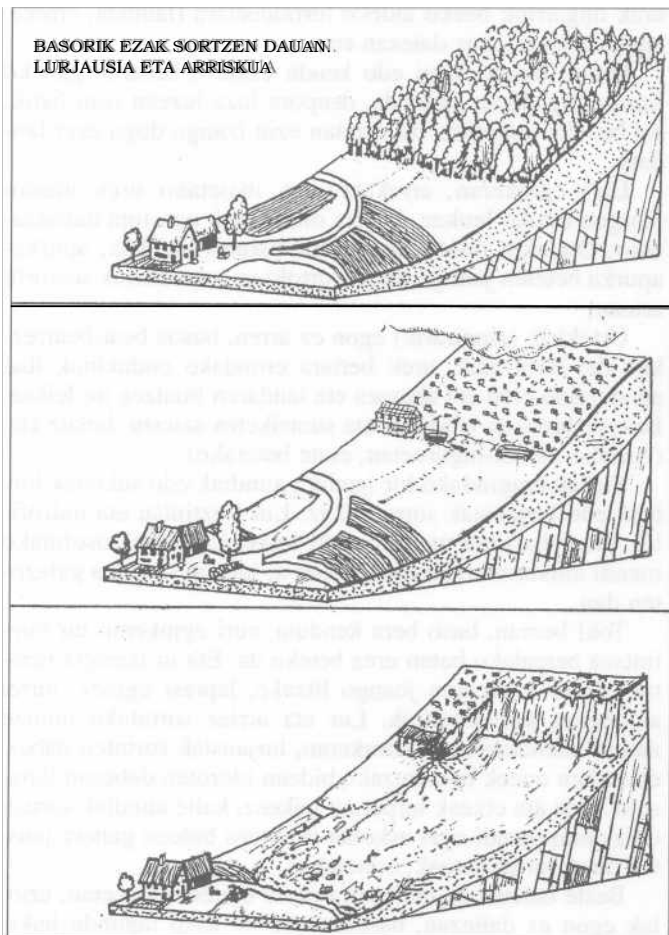
IZADIA

Basoko lurrak, jausitako euri-ur geiena artuten dau. Au apurka-apurka lurrazpiko urak dagozan lekuetara igaroz doa. Basoak jagondako beaeren ganea edo lur azala "humus" izeneko ongarriaz aberats baino aberatsagoa izango da. Euri egin ostean, jausitako ur kopuruaren zati bat errekaraino isuriko da, eta errekearen ur maileak neurrian eta astiro igongo dau. Legortetan be, basoko lurrak bere barruan gordeta dauazan ur gordakinak, lurrazpiko ur geruzetara igaroten jarraituko dau. Eta onen ondorioz, bada, errekearen ur maileak apurka-apurka jaisten asiko da.

Baina lur eremu izan ezkerro, arean da, baso bakoia, euri egitean, agirian dagoan bea berealan urez beteten aziko da eta jausitako ura, soster barik, errekarra jatsiko da. Euri ugari egin ondoren, errekearen ur maileak begitxidegi baten igongo dau, uriol arriskua aundiagotuz. (Gomutan izan azkenengo uriol aundi biak) Legortetan, oster, lurrazpiko uren maileak beerantza joango da eta ondorioz, iturriak ustuko dira eta errekearen ur maileak be, agiri-agirian beera egingo dau.

Edurtzetan, esate baterako, basobako lurraldea arin be arin estaldu leiteke edur moltzo aundiaz. Basodun lurraldeetan, barriz, edur geruza naiko meea izango da.

Udabarria eldukeran, zugatzbako bazterretan leenago asten da edurraren urtuketea, basodunetan baino. Azken oneetan, basodunetan, ain zuzen, urtutako ura erreka eta urtokietara apurka-apurka jaisten asiko danez, uriol arriskua txikia baino txikiagoa izango da.

LURRAZPIKO URAK:

Lurrazpiko urak aitatu doguzan ezkerro, basoko zugatzek lurrazpiko uraren igokerea ekidin leikee. Zugatzon sustarrek lurrean dagoan urari igon eragiten deutsoe, lurrazpiko ur maileari bardin-bardin eutsiz, lur buztintsuak izanda be. Zugatzok ebagi ezkerro, sustarrek eusten eben ura gorantza joango da berez, soster barik. Onen ondorioz, osinetan ur lodia agertuko da eta lurrazpiko ur maileak argiro be argiro ingongo dau.

Azaldutakoa, bada, gauza jakina eta agirikoa da.

Egia da, ingurugiroa jagoteko gauza andirik egiten ez doguna. Au esateko ez dogu ezelango goi mailako jakitunik izan bear. Ekologiaren aldekorik eza argi-argia da guregan. Arlo onetan ia dana daukagu egingai. Guretariko bakotxak zein erakundeek, Legearen egileen zein norberearen jardunekerearen aldetik.

Etorkizuna eboeagoa izango dalakoan...!

Iniaki MARTIARTU
1996.eko jorrailan

BERBALAPIKOA:

ingurugiro = danon bizi-ingurua
birreskuratu = galdutako atzera irabazi.
jaretsi = lortu.
-eri eragon = -eri buruz berba egin.
eragile = faktore.
osogai = elementu.
eraginbide = prozesu.
arnasgai = oxigeno.
xautu = gastatu, erabili.
ludi = mundu.
eragin = sortu.
legor = siku.
ozkirri = fresko.
ezo = umel, busti.
otzbero = tenperatura.
etenbako = lotubako, galdibako.
ezotasun = bustitasun, umeltasun.
igitu = mobidu.
lurrunketa = ura lurrun biurtukeran.
legorte = sikete.
igodura = erosino.
aretza = aritza (Bakion ta Bermeon), ondartzia.
xurgatu = lurrak euri-ura bereganatukeran.
zarramarra = joan-etorri, zirkulazino.
gordekin = erreserba.
suntsiketa = zeozer laskitukeran, ondamen.
ongarri = lurra emonkor izan daiten botaten jakon satsa.
lautada = zabalgunee, zelai laun-leuna.
urtoki = urgeldi, zingira.
sostortu = oztopatu, galazo.
saiestu = ekidin, galazo.
idoro = aurkitu.
geruza = estalki, azal, (edur geruza).
soster = oztopo.
ekidin = galazo, saiestu.
osin = putzu.
egingai = egiteko.
jardukera = jokabide, jokaera